

Opinnäytetyö (AMK)

Kuvataide

2023

LULU HALME

UHAN ALLA

– vieraat ja uhatut. Kovakuoriaiset taiteellisen inspiraation lähteenä.

Opinnäytetyö AMK | Tiivistelmä

Turun ammattikorkeakoulu

Kuvataide

2023 | 31 sivua

Lulu Halme

UHAN ALLA

– vieraat ja uhatut. Kovakuoriaiset taiteellisen inspiraation lähteenä.

Tässä opinnäytetyössä tarkastellaan uhanalaisten lajien ja vieraslajien, erityisesti kovakuoriaisten olemassaoloa ja suhdetta toisiinsa. Näkökulma on posthumanistinen eli se kyseenalaistaa ajatuksen ihmisen yksinvaltaisesta asemasta ja erillisyyden luonnosta.

Katseen suunta on pyritty kääntämään ja näkemään maailma kovakuoriaisen silmin, antamaan kovakuoriaiselle subjektius. Taiteellisessa opinnäytetyössä tätä teemaa tarkastellaan tekemällä tekstiiliveistoksia, joiden inspiraation lähteenä nämä lajit ovat.

Päämääränä ei ole löytää tyhjentäviä vastauksia vaan pohdiskella ja selventää teemaa ja paikantaa omaa identiteettiä taiteilijana. Opinnäytetyön keskeinen kysymys on: entä jos? Entä jos valta olisikin hyönteisellä?

Tutkimuksellinen ja taiteellinen opinnäytetyö tukevat toisiaan. Tutkimuksellinen osuus on pohja, joka auttaa jatkamaan ja käsittelemään teemaa taiteellisessa työskentelyssä.

Asiasanat:

posthumanismi, vieraslajit, uhanalaiset lajit, spesismi

Bachelor's Thesis | Abstract
Turku University of Applied Sciences
Visual Arts
2023 | number of pages 31

Lulu Halme

UNDER THREAT

– aliens and threatened. Beetles as a source of artistic inspiration.

This thesis examines the existence and relationship between endangered species and alien species, especially beetles. The point of view is posthumanist, which means it questions the idea of man's exclusive position and the nature of separateness.

The aim has been to turn the direction of the gaze and see the world through the eyes of a beetle, to give subjectivity to the beetle. In the artistic thesis, this theme is examined by making textile sculptures inspired by these species.

The goal is not to find exhaustive answers, but to reflect and clarify the theme and locate one's own identity as an artist. The central question of the thesis is: what if? What if an insect had power?

Research and artistic thesis support each other. The research part is the basis that helps to continue and deal with the theme in artistic work.

Keywords:

posthumanism, alien species, endangered species, speciesism

Sisältö

1. Johdanto	6
2. Kovakuoriaiset taiteellisen inspiraation lähteenä	7
Polun löytäminen	8
3. Historiaa, metodeja ja posthumanistinen katse – ihminen vs. luonto	10
3.1. Historiaa	11
3.2. Posthumanistinen katse	14
3.3. Toisto metodina taiteellisessa työskentelyssäni	14
3.4. Materiaalisuus metodina taiteellisessa työskentelyssäni	16
4. Uhan alla	16
5. Kovakuoriaiset	19
5.1. Uhanalaiset	20
5.2. Alkuperäinen laji	22
5.3. Vieraslaji ja tulokaslaji	22
5.4. Vieraslaji, aasianrunkojäärä (<i>Anoplophora gladripennis</i>)	24
6. Vieraan katse, näkökulma ja matkasuunnitelma	25
Jäärän matka	26
7. Taiteellinen opinnäytetyö: Uhan alla -näyttelysuunnitelma	27
8. Päätelmä	30
Lähteet	32

Kuvat

Kuva 1. Aasianrunkojäärä (<i>Anoplophora gladripennis</i>). Digitaalinen piirros.	8
Kuva 2. Luonnoksia	14
Kuva 3. Materiaaliluonnoksia	15
Kuva 4. Korpikolva (<i>Pytho kolwensis</i>), aasianrunkojäärä (<i>Anoplophora gladripennis</i>), aarnikätkä (<i>Bothrioderes bipunctatus</i>)	21
Kuva 5. Runkohaapsanen (<i>Saperda carcharias</i>)	21
Kuva 6. Aasianrunkojäärä (<i>Anoplophora Gladripennis</i>)	24
Kuva 7. Hyvis&Pahis -luonnoksia	27
Kuva 8. Materiaaliluonnoksia	28
Kuva 9. Hyvis, Pahis, Katse ja Metamorfoosi I -tekstiiliveistosluonnoksia	29

1. Johdanto

Opinnäytetyöni lähtökohtana on posthumanistinen ajattelutapa, joka kyseenalaistaa ihmisen yksinvaltaisen, ylemmän aseman maailmassa. Työni inspiraationa ovat hyönteiset, erityisesti uhanalaisiksi lajeiksi ja vieraslajeiksi määritellyt kovakuoriaiset. Taiteelliseen opinnäytetyöhöni teen tekstiiliveistoksia, joista kokoon näyttelyn. Veistokset ovat ihmisen mittakaavaan sopivia päällepuettavia tekstiiliveistoksia, joiden inspiraationa nämä kovakuoriaislajit toimivat. Tarkastelen veistoksilla näiden lajien suhdetta toisiinsa ja pyrin antamaan hyönteiselle subjektiuden.

Pohdin myös uhkaa, joka on mielestäni monitahoisempi kuin yksisuuntaisesti määritelty uhanalaisuus ja sen tuomat ongelmat. Ajatusmaailmassani on yhtymäkohtia ekofeminismin perusajatukseen, jossa kaikkien alistussuhteiden taustalla toimivat samat mekanismit. Teemani sivuaa myös katseen suuntaa, ja vaikka näkökulmani on kriittinen on se ennen kaikkea vaihtoehtoinen tapa katsoa. Se pohtii katsetta alemmaksi määritellyn suunnasta, se antaa pikkuiselle kovakuoriaiselle luvan määritellä.

Kyseenalaistan ajattelutavan, joka näkee ihmisen erillisenä luonnosta. Sen sijaan pyrin näkemään ne samanarvoisina eli ihminen ei ole korkeammalla tasolla kuin (muut) eläimet ja luonto. Olen kiinnostunut rajoista ja määrittelyistä ja niiden seurauksista, ihmisen usein sopimusten taakse verhoamasta kontrollista toisia – yleensä itseään alempina pitämiään – kohtaan. Tätä valtasuhdetta luonnon kanssa tutkin opinnäytetyössäni.

Peruskysymykseni on: entä jos? Entä jos luonto saisi päättää? Entä jos luonto hoitaisi itse lajien väliset suhteensa? Entä jos kovakuoriaisella olisi päätäntävalta?

2. Kovakuoriaiset taiteellisen inspiraation lähteenä

Taiteellisessa työskentelyssäni ja inspiraationani on viime vuosina ollut posthumanistinen pohjavire – sitä itse ehkä varsinaisesti tiedostamatta. Olen ollut kiinnostunut ihmisen ja luonnon epätasa-arvoisesta ja ristiriitaisesta suhteesta sekä valta-asetelmasta, olen etsinyt tietoa uhanalaisista lajeista ja vieraslajeista, olen pyöritellyt mielessäni ja luonnoskirjassani ajatuksia luonnosta, joka viimein ottaa vallan. Ihmisestä, joka erottaa itsensä luonnosta ja luonnosta, joka tavalla tai toisella pursuaa yli sallitun ihmisen rajoista ja määrittelyistä huolimatta.

Eyjafjallajökullin tulivuorenpurkaus Islannissa vuonna 2010 oli ehkä alkulaukaus tai purkaus tämänpäiväiselle pohdiskelulleni. Tunsin merkillistä hämmennyksen sekaista riemua tämän tulivuoren hallitsemattomasta purkauksesta, tunne oli ristiriitainen koska ihmisiä jäi päiväkausiksi loukkuun lentokentille tuhkapilven takia. Useiden Euroopan maiden ilmatila suljettiin, lentokoneet eivät päässeet pääteasemilleen, ihmisen aikataulut meni pieleen, harmi oli suuri. Ihmisen järjestykseen ja aikatauluihin perustuva elämä koki ikävän kolausten, jolle ei voitu mitään. Luonnonvoimien edessä ihmisen rooli on mitättömän pieni ja vaikutusmahdollisuudet olemattomat.

Taiteellisessa työskentelyssäni ja teko tavoissani on usein jonkinlainen pursuaminen ja yli meneminen läsnä. Kovakuoriaiset ilmestyivät esteettisinä ja temaattisina objekteina työskentelyyni sen jälkeen kun luin artikkelin Suomea uhkaavasta vieraslajista nimeltä aasianrunkojäärä (*Anoplophora gladripennis*). Sääntöjen noudattamattomuus ja rajojen ylittäminen ovat jostain syystä minua kiehtovia. Tästä Suomen rajat ylittäneestä kovakuoriaisesta muodostui metafora tälle. Röyhkeä piittaamattomuus – ihmisen näkökulmasta – on riemastuttavaa. Luonnon edustajan eli vieraslajiksi määritellyn kovakuoriaisen näkökulmasta tilanne on eri. Jos eläin löytää suotuisat olosuhteet, lämpötilan, ravinnon ja turvan, niin miksei se voisi asettua aloilleen ja alkaa taloksi? Niin luonto toimii.

Kiinnostukseni kovakuoriaisiin ja niiden osaan lajien kirjossa edustaa jotain muuta kuin perinteisessä mielessä määriteltyä eläinrakkautta. Lähtökohtaisesti kiinnostukseni niihin on esteettistä ja taiteellisen työskentelyni kannalta hyönteiset ovat siksi kiehtovia elementtejä. Ne ovat yksinkertaisesti mielestäni kauniita. Ehkäpä samalla tavalla kuin jonkun mielestä bambit ja kissanpennut ovat kiinnostavia maalauksen kohteina ja inspiraation lähteinä.

Polun löytäminen

Kun eteeni osui lähikuva kovakuoriaisen kasvoista, vaikutuin. Hyönteisen pikkuruiset kasvot näyttävät suurennettuna ja läheltä kuvattuna kauhuelokuvan hirviöltä valtavine verkkosilmineen, pitkine sarvineen ja vahvoine leukoineen. Mieleni rupesi muotoilemaan näitä kasvoja konkretiaksi. Tekotavaksi halusin jotain pehmeää ja kolmiulotteista, koska ne tuntuvat lähimmiltä tavoilta toteuttaa itseäni taiteellisesti. Nämä kasvot olivat alkusysäys taiteelliselle opinnäytetyölleni, olin kovakuoriaisen vietävissä.

”Mustaa, uhkaavaa, jotain pehmeää, jotain epäsopivaa. Muovisuikaleita?” – ote luonnoskirjasta.

Tässäkin projektissa – kuten kaikessa taiteen tekemisessäni – koen olevani välikappale. Polku inspiraation löytymisestä teoksen valmiiksi saattamiseen on minulle mysteeri. Valmiin teoksen äärellä tunnen usein suurta ihmetystä: mistä tämä ilmestyi? Miten päädyin tällaiseen ratkaisuun? Tämän ihmetykseen päättyvän prosessin koen taiteen tekemiseni määrittäjäksi. Ötökät inspiroivat ensin digitaalisiin piirroksiin (kuva 1), installatioihin ja nyt tekstiiliveistoksiin. En rajoita tekemistäni tiettyyn materiaaliin tai mediumiin, enkä pysy hyväksi havaitussa tekotavassa. Uteliaisuuteni ja kokeilunhaluni tuottavat itsellenikin yllättäviä lopputuloksia – välillä tuntuu kuin olisin ulkoa päin ohjautuva.

Opinnäytetyöprosessin edetessä olen tajunnut, että kiinnostukseni keskiössä eivät olekaan varsinaisesti hyönteiset, vaan ennen kaikkea olen kiinnostunut ihmisen tarpeesta lajitella asioita ja asettaa niitä paremmuusjärjestykseen. Kyse on valtarakenteista. Hyönteiset



1. Aasiarunkojäärä (*Anoplophora gladiator*). Digitaalinen piirros.

ovat osa tätä ihmisen luomaa järjestelmää. Olen inspiroitunut kovakuoriaisista ja näen ne metaforana jollekin suuremmalle ilmiölle. Ne ovat sekä esteettisen inspiraationi lähde, että symboli sorrolle. Näen tämän ihmisen alituisen lajittelemisen ja lokeroimisen tarpeen välillä absurdina ja sen ymmärtäminen tuottaa vaikeuksia. Lajit, rodut ja taksonomiat sekoittuvat mielessäni toisiinsa kyseenalaisina kategorioina ja vallankäytön välineinä. Toisaalta ymmärrän tämän ihmiselle lajityypillisen tarpeen helpottaa oloaan lokeroimalla asioita ja pilkkoa kaaosta pienempiin osiin. Mutta ihmisen kykenemättömyys yhteyksien ja riippuvuussuhteiden näkemiseen luonnossa, lajien väleissä ja ihmisten itsensä kesken ei mielestäni saa aikaan muuta kuin tarpeetonta vallankäyttöä, sortoa ja kärsimystä.

Kiinnostukseni vieraslajeja kohtaan kumpuaa epätasa-arvosta. Laji on määritelty vieraaksi tietyssä ihmisen määrittelemässä maantieteellisessä paikassa mutta toisessa se voikin olla hyväksytty, ei-vieras. Mitä lajin olisi tehtävä ollakseen laji eikä vieraslaji? Hyväksytyksi tulemisen mekanismit ovat kiinnostavia. Hyväksytyksi tullakseen on lajien pysyttävä ihmisen määrittelemien rajojen sisällä ja toimittava ihmisen laatimien sääntöjen ja tarpeiden mukaan sekä kovakuoriaisen kohdalla myös syötävä ihmisen hyväksymää ravintoa. Tässä ylhäältä alaspäin suuntautuvassa järjestyksen tarpeeseen perustuvassa toiminnassa näkyy selkeästi ihminen–luonto -kahtiajako. Luonto on jotain ihmisestä erillään olevaa, jotain joka pitää laittaa järjestykseen ja jotain, jota ihminen ei ole. Ihmisellä on valta määritellä toiset hyväksi ja toiset pahoiksi omien lähtökohtiensa perusteella näkemättä kokonaisuuksia.

Taiteellisessa työskentelyssäni ajatuksella on suuri merkitys. Luen jonkin artikkelin, kuulen jonkin keskustelunpätkän tai musiikkikappaleen, josta syntyy ajatuksenpoikanen josta inspiroidun, ja joka syöksee prosessin käyntiin. Joskus teos syntyy yhden kiinnostavan kuulaisen sanan inspiroimana. Vääryydet, epätasa-arvo ja valta-asetelmat yhdistettynä toisiinsa sopimattomiin asioihin ja tekotapoihin, absurdiuteen sekä kontrastisuuteen ovat taiteellisessa tekemisessäni läsnä. Tekemisessäni on usein myös jonkinlainen häiritsevyyden elementti, *unheimlich*, yhteensopimattomien asioiden ja/tai tekotapojen yhdistelmä.

Opinnäytetyöni idea sai vahvistuksen jo ennen opintojen alkua kun luin Helsingin Sanomista artikkelin Helsingin yliopiston ekologian apulaisprofessori Giovanni Stronan ajatuksen piilotetuista poluista. Stronan mukaan lähes kaikkia elämän ilmiöitä voi kuvata verkon muodossa. Verkko muodostuu solmukohdista ja viivoista. Ihmislaji on tässä systeemissä yksi solmukohdista, jolla on merkittävä rooli verkon säilymisessä. Stronan (2022) mukaan mikään tekijä ei voi olla vaikuttamatta toiseen. Ihmisellä on kuitenkin valta tuhota ja hävittää tätä verkkoa, purkaa sen solmuja. Pääsyy kuudenteen sukupuuttoon on ihminen. ”Ihminen on asteroidi”, kirjoittaa Strona. (Strona 2022.)

Tämä Stronan verkkoteorian lukeminen oli inspiroiva kokemus, koska olin itsekin sen kaltaisia ajatuksia mielessäni pyöritellyt. Olen ihmetellyt ihmisen kyvyttömyyttä tai haluttomuutta nähdä asioiden yhteyksiä, syitä ja seurauksia.

3. Historiaa, metodeja ja posthumanistinen katse – ihminen vs. luonto

Ihmisen suhde luontoon on ylhäältä päin suuntautuva ja omaa etua edistävä, ihminen on yhtäaikaa luontoa suojeleva ja tuhoava. Ihminen määrittää tietyt lajit uhanalaisiksi, tietyt vieraiksi, tietyt alkuperäisiksi ja tietyt kotoperäisiksi. Ihmisen mukana lajit siirtyvät toisiin, vääriksi määriteltäviin paikkoihin. Ihminen erottaa itsensä luonnosta ja asettaa alisteiseen asemaan luonnon, jota voi kontrolloida. Millä oikeudella ihminen on itsensä tähän asemoinut?

3.1. Historiaa

Jotta voisi ymmärtää ihmisen hallitsevaa asemaa yli muiden lajien, on ymmärrettävä sen historialliset syyt. Suhtautuminen eläimiin perustuu länsimaisessa ajattelussa juutalaisuuteen ja antiikin Kreikan ajatusmaailmaan. Näiden kahden tekijän kulttuuriset vaikutukset yhdistyvät kristinuskossa, jonka valta-asema vakiintui Eurooppaan uskonpuhdistuksen myötä. Raamatun luomiskertomuksessa Jumala antaa ihmiselle yksinvaltiuden yli muiden lajien määrittelemällä ihmiselle roolin Jumalan kuvana. Toisin sanoen, ihminen itse loi itselleen tämän roolin. Tämän voi tulkita niin, että paratiisissa tämä ihmisyyden oli aluksi hyväntahtoista ja eläimiä kunnioittavaa, koska ravinnoiksi käytettiin hedelmiä ja vihanneksia. Paratiisin rauhassa ei eläinten tappaminen ollut sopivaa. Tilanne muuttui Raamatun mukaan syntiinlankeemuksen jälkeen, kun eläinten lisääminen ruokavalioon eli niiden tappaminen ravinnoiksi muuttui sallituksi. Tämä muutos oli Raamatun mukaan naisen ja eläimen syytä. (Singer 1975,1990, 241–242.)

Antiikin Kreikassa ajattelu hajaantui aluksi eri koulukunniksi. Jotkut ajan ajattelijoina, kuten esimerkiksi Pythagoras, olivat vakaumuksellisia kasvisyöjiä. Pythagoraan ajattelussa eläinten kunnioitus johtui ilmeisesti siitä, että hän uskoi ihmisten sielujen siirtyvän kuoleman jälkeen eläimiin. Länsimaihin eniten vaikuttanut ajatussuunta oli kuitenkin Platonin ja hänen oppilaansa Aristoteleen näkemykset. Aristoteleen mukaan ihminen on ”järjellinen eläin”, hän ei siis kiistä ihmisen roolia yhtenä eläimistä mutta ei myöskään näe ihmistä

ja eläintä tasaveroisena. Aristoteleen mukaan luonto on hierarkia, jossa vähäisemmällä älyllä varustetut lajit ovat olemassa korkeamman älyn haltijoita varten. Koska luonto ei tee mitään ilman tarkoitusta, hänen ajattelunsa johtopäätös on, että luonto on järjestänyt eläimet ihmistä varten. (Singer 1975,1990, 243–244.)

Juutalaisuudesta periytyi kristinuskoon ajatus ihmisen ainutlaatuisuudesta. Sen mukanaan tuoma oppi siitä, että vain ihmisen elämä on pyhä, oli ihmisen kannalta edistysellinen. Se laajensi ajan moraalikäsitteiden mukaista ihmisjoukkoa mutta vahvisti muiden lajien alisteista asemaa. Ihmiselämä nähtiin ainutlaatuisena ja pyhänä koska vain ihmisellä on kuolematon sielu. (Singer 1975,1990, 246, 249.)

Tältä pohjalta voi ymmärtää länsimaisen kulttuurin ihmiskeskeisyyttä ja ihmisen ylivaltaa muita lajeja kohtaan. Tässä hierarkiassa hyönteiset ovat eliölajien alimmalla tasolla ennen kasveja. Heikompien ja pienimpien asemaa on mielestäni hyvä valottaa. Ja koska tämä on ihmisen tuottama järjestys ja rakenne, on se myös purettavissa.

3.2. Posthumanistinen katse

Länsimaisessa ajatteluperinteessä ideaalina ja normina on valkoinen, eurooppalainen heteroseksuaali mies. Eläimellistämisen mahdollisuus uhkaa kaikkia tästä normista poikkeavia. Rasismi, seksismi ja muukalaisviha toimivat saman kaavan mukaan kuin eläimellistämisen. Eläimen kategoria on tila, jossa sorto on mahdollista. Kuka tahansa normiin kuulumaton voi tulla kohdeksi ”kuin eläin”. (Haapoja 2021, 109.) Koska posthumanistinen lähestymistapa näkee ihmisen ja eläimen määritelmät sosiaalisina konstruktioina, sisältää tällainen rakenne jo itsessään latautuneen asetelman, joka oikeuttaa vallan ja väkivallan toista kohtaan. Eläimellistämisen johdosta nämä toislajiset eli eläimet näyttäytyvät epärationaalisina, verenhimoisina, hyperseksuaalisina, primitiivisinä ja yksinkertaisina. Nämä määreet sisältyvät eurosentrisen valkoisen ylivallan ja patriarkaatin määrittämään perinteeseen, jossa ne liitetään myös sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin, naisiin, rodullistettuihin ja ei-eurooppalaisiin ihmisryhmiin. Näin eläimellistämisen mekaniikka mahdollistaa myös ihmisten ja ihmisryhmien välisen sarron. (Haapoja 2021, 110.) Posthumanismi kritisoi perinteistä humanistista eetosta ja haluaa paljastaa sen rasistiset ja kolonialistiset juuret. Vasta tämän jälkeen on paradigman muutos eläimen jälkeiseen aikaan mahdollinen. (Haapoja 2021, 119.)

Posthumanismi tarjoaa näkökulman, jossa ihminen on vain yksi laji muiden joukossa – sillä ei ole näin oikeutta ylivaltaan toisin kuin länsimaaisessa humanistisessa perinteessä on totuttu ajattelemaan. Posthumanistinen ekofeminismi puuttuu länsimaiseen hegemoniaan ja kyseenalaistaa neoliberaalin subjektin. (Potts 2010, Hunnicuttin 2020, 102 mukaan.) Lajismin käsite perustuu ajatukselle eläimistä vähempinä suhteessa ihmiseen. Eläimet nähdään sitä arvokkaampina, mitä enemmän niillä on ihmisen kaltaisia ominaisuuksia, ja vähemmän arvokkaina, jos niiltä puuttuu näitä ominaisuuksia. Niitä mitataan suhteessa yhteen lajiin, Homo sapiensiin, vaikka eliölajeja on määrättömästi ja ihminen yksi niistä. (Hunnicutt 2020, 103.)

Posthumanismi ei ole pelkästään kriittinen, uusi filosofinen näkökulma nykymaailmaan, vaan se korostaa myös luovuutta ja uusia näkemyksiä. Se on eettisen uudelleen jäsentelyn projekti, joka kyseenalaistaa pelkkään inhimilliseen kehykseen jumiutuneen maailmankuvan ja hylkää ihmisen kaikkivoipuuden suhteessa muihin asioihin, eliöihin ja voimiin. Uusien käsitteiden ja näkökulmien tuottajana se antaa laajemman kuvan todellisuudesta ja mahdollisuuden nähdä erilaiset elämänmuodot suotuisammin. (Lummaa & Rojola 2014, 8.) Se on hyväksyttävää ja uutta luovaa. Tämä näkökulma on mielestäni lohdullinen, se antaa oikeutuksen omalle ajattelulleni ja mahdollistaa omien luovien ratkaisujen suunnan. Tältä pohjalta kovakuoriaiselle suotava katse tuntuu hyväksyttävältä.

Posthumanismi ei kuitenkaan tarkoita elämää ”ihmisen jälkeen” vaan asemoi ihmisen sijainnin uudelleen olemassa olevassa luonnon ja ihmisen välisessä tilassa. Ekofilosofit näkevät ihmisidentiteetin yhtenä verkon osana muun biosfäärin kanssa. Ekofeministinen viitekehys avaa näkökulman maailmaan suhteiden ja suhteellisuuden verkkona dikotomian – ihminen/luonto – sijaan. (Wolfe 2010; Fox 1995; Mathews 2017, Hunnicuttin 2020, 102 mukaan.) Se vaalii hyvántahtoista ja hoitavaa lähestymistapaa väkivaltaisen ja dualistisen sijaan. Huolenpito herää kun ihminen tajuaa yhteyksien välisyyden kaikessa elollisessa. (Gaard 2004; Gruen 1993; King 1989; Plumwood 1993; Warren 1987 Hunnicuttin 2020, 102 mukaan.) Tällainen ajatusmalli, joka ymmärtää olioiden muotoutuvan toisiinsa erilaisien suhteiden myötä, on itselleni läheisempi kuin erotteleva ja hierarkkinen.

Väkivalta ja alistaminen toisia lajeja kohtaan ei voi loppua ennen kuin kaikkia sosiaalisia suhteita määrittelevä yhteys tulee nähdyksi, tämä sisältää myös suhteen luontoon. Muutos ei tapahdu ellei kaikille sosiaalisille suhteille ominaisesta alistamisen tarpeesta luovuta. Ympäristöliike ja feministinen liike ovat yhteydessä toisiinsa ja ne jakavat saman ajatuksen. Niiden päämäärä on yhteinen: alistamiseen perustuvan maailmankuvan korvaaminen vaihtoehtoisella arvojärjestelmällä. (Ruether 1975; Kline 2011 Hunnicuttin 2020, 99 mukaan.)

Ekofeminismissä ja perinteisessä ihmiskeskeisessä feminismissä on pohjalla sama tähtäin. Niiden päämäärä on purkaa taantumuksellista ainesta sekä dikotomisia jakoja. Ekofeminismi kyseenalaistaa eläimellisyys–ihmisyys-kahtiajaon ja haluaa osaltaan purkaa sitä. (Hunnicut 2020, 103.) Feministinen ajattelu on kulkenut mukani ”aina” ja on osaltaan vaikuttanut taiteelliseen työskentelyyni koko sen ajan kun olen ajatuksiani visuaaliseen muotoon rakentanut. Sen löytyminen myös kovakuoriaisten maailmasta on ollut ihastuttavaa. Se luo uskoa työskentelyni yhtenäisyydelle, että ajattelussani on taustalla punainen lanka, tai koossapitävä verkko.

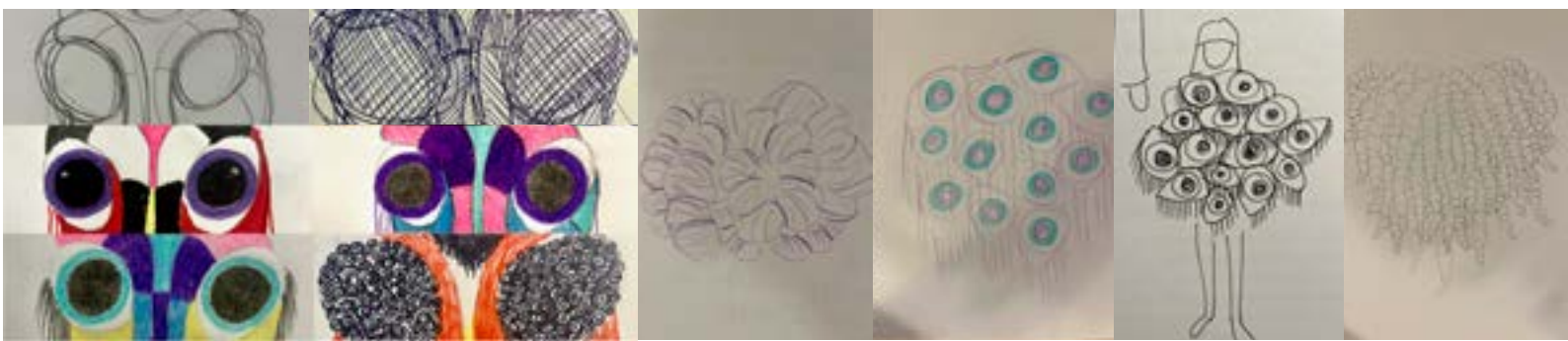
Ihmisen tarve määritellä, määräillä, lokeroida, luokitella, muodostaa rajoja ja hallita ympärillään olevaa – niin luontoa, toisia lajeja kuin kanssaihmissäkin – on kiinnostavaa. Olin pohtinut näitä kysymyksiä vuosien ajan jo ennen kuin löysin posthumanistisen viitekehyksen. Ajatukseni saivat kodin ja oikeutuksen tutkia asioita taiteen tekemisessä juuri tästä näkökulmasta. Tätä ennen mielessäni kyti epämääräinen pelonsekainen epävarmuus. Asian tutkiminen kriittisesti tästä näkökulmasta ja käyttää sitä taiteellisen työskentelyni pohjana, tuntui jollain tavalla väärältä ja jopa hieman rikolliselta.

Minua kiehtoo ajatus luonnosta, joka lopulta ottaa ylivallan. Mikä on ihmisen paikka ja rooli tässä kaikessa? Olisiko roolin muokkaaminen mahdollista, olisiko ihmisellä mahdollisuus muutokseen ennen kuin on liian myöhäistä? Luonto on kuitenkin hallitsematon ja ihmisen määräysvallan ulottumattomissa, vaikka kuinka sitä yrittäisimme hallita. Voisimmeko elää sovussa luonnon kanssa, asemoimatta itseämme sen yläpuolelle?

Taiteen keinot maailman muuttamiseen ovat rajalliset, eikä tehosta ole todisteita tai mitaustuloksia. Haluan kuitenkin osaltani yrittää muutosta edes pisto kerrallaan.

Taiteellisessa opinnäyteyöprosessissa pyörittelen mielessäni erilaisia verkkoratkaisuja. Miten visuaalistaa verkko ilman että siitä tulee ilmiselvä verkko ja ratkaisusta tylsä? Valtavan verkon tekeminen kiehtoo. Käyn läpi erilaisia tekniikoita, jolla voisi tehdä kiinnostavan nä-

köistä verkkoa mutta en löydä tyydyttävää ratkaisua. Taiteellisessa työskentelyssäni viime vuosina ensisijaisena kiinnostuksen kohteenani ovat pehmeät pötkylät eivät taivu tähän, ei myöskään metallilanka. Pötkylät näyttävät keinotekoisilta ja metallilanka virkattuna olisi aivan liian itsestäänselvää. Tai taipuvathan ne molemmat – kirjaimellisesti – mutta näyttävät tylsältä ja lattealta. Toisto on tekemisessäni aina läsnä ja eniten kiinnostava metodi mutta täydellisen muodon etsiminen jatkuu. (Kuva 2.)



2. Luonnoksia.

Välillä luonnostelu tuntuu toivottomalta ja tuskaiselta – se on kuitenkin ainoa polku löydöksen. Katse kiinnostaa ehkä nyt eniten, luonnostelen silmiä.

3.3. Toisto metodina taiteellisessa työskentelyssäni

Työni ovat usein loputtomalta tuntuvaan toistoon perustuvia. Toisto syntyy pistojen, silmu-
koiden tai viivojen järjestyksestä ja rytmistä. Tällaisessa metodissa kyllästyminen saattaa
olla läsnä ja työni ovatkin joskus tarkoituksella itse itselleni luomia tylsyydensietotestejä.
Silti vain pitkäkestoisella, loputtoman tuntuaisella, meditatiivisella toistolla on mahdollisuus
saavuttaa paras tuntemani olotila – flow.

Toistamisessa kamppailen nautinnon ja kärsimyksen yhtäaikaaisuudesta ja ristiriidasta.
Työskentelyprosessi itsessään on nautinnollista, keskittynyt toistaminen ilman päämäärän
tai lopputuloksen ajattelemista on rentouttavin osa taiteen tekemisessä. Toisaalta läsnä
on myös kyllästyminen ja puutuminen. Tässä kuitenkin piilee vapauden ydin, josta en luovu
mistään hinnasta. Kirjaimellisesti. En halua tehdä taidetta miellyttääkseni ketään, vain
silloin voin säilyttää vapauteni. En halua ajatella kohderyhmiä, en halua pohtia loppukäyt-
täjiä, en halua pyöritellä hyötynäkökulmia, en halua tehdä sopuratkaisuja, en halua ym-
märtää markkinatalouden lakeja enkä halua tuottaa objekteja sohvan yläpuolelle. Vaikka

toki jonkinlainen poliittisuus tekemisessäni onkin usein mukana, on se tiedostamatonta ja suunnittelematonta. En salli minkään tekijän rajoittavan onneani. Koska onnea – sitä taiteen tekeminen minulle tuottaa.

Opinnäytetyöprosessissa päätin ravistella omaa vakiintunutta työtapaani. Toistaminen on tässäkin prosessissa läsnä ja tekotapana se on luontevin, siitä en ajatellut luopua. (Kuva 3.) Teosten luonnosteluvaihe on kestänyt minulla usein kauan ja muotoilen idean päässäni sekä temaattisella tasolla, että konkreettisella toteutuksen tasolla jo lähes valmiiksi. En muuta suuntaa enkä vaihda tekotapoja.



3. Materiaaliluonnoksia

Ajattelin, että opinnäytetyöprosessi on juuri sitä varten, että voin tarkastella toimintatapani kriittisesti ja muuttaa niitä. Tehdä materiaali- ja tekniikkakokeiluja. Itsereflektiolla ja valmiudella muutokseen voi olla virkistävä vaikutus. En lukiitseekaan nyt alkuideaani täysin vaan olen avoin uusille mahdollisuuksille. Annan metamorfoosille mahdollisuuden koko toteutuksen ajan.

”Silmii. Haluan kirjoa silmiä”. – ote luonnoskirjasta

3.4. Materiaalisuus metodina taiteellisessa työskentelyssäni

Taiteellisen tekemiseni lähtökohta on haptisuudessa, eri materiaalit ja niiden tuntu ovat kiehtoneet minua lapsesta asti. Tarve koskettaa ja tuntea materiaalin karheus, pehmeys, kovuus, sileys, kolmiulotteisuus, viileys ja lämpö. Kontrastisuus, kovan ja pehmeän yhdistelmät kiinnostavat. Puun veistäminen, saven muovailu, steariinin sulattaminen ja veistely, muovailuvahan ja juuston kuoren muotoilu, villa- ja metallilangan virkkaaminen ja tuftaaminen sekä pehmeiden kolmiulotteisten asioiden rakentaminen ovat tekotapoina itselleni läheisimpiä. Teokseni ovat usein pehmeitä ja kolmiulotteisia, toteutettuna jollain perinteisellä käsityömetodilla. Tekotapani ovat usein myös vastoin perinteitä, normien ja konventioiden ulkopuolella. Alun perin kiinnostukseni käsityötekniikoihin esimerkiksi kirjontaan ja ristipistotöihin kumpusi osittain myös tietynlaisesta solidaarisuudesta menneitä (nais) sukupolvia kohtaan. Naisen asema ei ole aina mahdollistanut itsenäisiä valintoja henkilökohtaisten mieltymysten mukaan, vaan esimerkiksi kirjonta- ja ristipistotöiden tekeminen kuuluivat kunniallisen tytön elämään kiinnostivat ne häntä tai eivät. Minä pistelen koska voin, se on henkilökohtainen valintani. Sääntöjä noudattamatta. Mutta kiitos tästä valinnan mahdollisuudesta kuuluu edellisten sukupolvien feministeille ja heidän taistelulleen naisten paremman aseman puolesta.

4. Uhan alla

Mitä uhanalaisuus tarkoittaa? Kuka tai mikä on uhanalainen, ketä uhataan ja kuka uhkaa? Kenen katse on määräävä ja kenen näkökulma on oikea?

Uhanalainen laji on laji, joka on kuolemassa sukupuuttoon – yleensä ihmisen toimien johdosta. Suomen lajien uhanalaisuus – Punainen kirja 2019 määrittelee luonnonvaraiset lajit uhanalaisuuden tilan perusteella eri luokkiin:

- 1) sukupuuttoon kuolleet
- 2) luonnosta hävinneet
- 3) hävinneet
- 4) äärimmäisen uhanalaiset
- 5) erittäin uhanalaiset
- 6) vaarantuneet
- 7) silmällä pidettävät
- 8) elinvoimaiset
- 9) puutteellisesti tunnetut

Näihin yhdeksään luokkaan voidaan sijoittaa kaikki maailmanlaajuisesti esiintyvät eliölajit. Luokittelu kattaa koko eliöstön leviämishistorian eri vaiheet alkuperäislajeista vasta saapuneisiin tulokaslajeihin. (Hyvärinen ym. 2019, 16.) Uhanalaisuuteen vaikuttavia syitä ovat muun muassa metsäelinympäristöjen muutokset. Ihmisen omaan hyötyyn ja talousajatteluun perustuva vanhojen metsien, kookkaiden puiden ja lahopuun väheneminen on yli puolella lajeista ensisijaisena syynä niiden uhanalaisuuteen. Muita syitä ovat avoimien elinympäristöjen kuten niittyjen, ketojen, rantojen ja harjunrinteiden sulkeutuminen sekä kaivannaistoiminta, rakentaminen, vesirakentaminen, ojitus ja turpeenotto, jotka ovat merkittäviä tekijöitä uhanalaistumisessa ilmastonmuutoksen lisäksi. (Hyvärinen ym. 2019, 32–33.)

Ihminen uhkaa hauraita eliölajeja omalla toiminnallaan ja oma etu edellä. Mutta yhtäaikaan ihminen haluaa suojella toisia lajeja ja poistaa toiset, vieraat vääränlaiset lajit, jotka ovat juurtuneet tai asettuneet ihmisen mielestä väärään paikkaan. Ihminen määrittelee rajat joiden yli ei saa mennä ja alkuperäisyyden ajankohdan ja täten oikeutuksen lajin olemassaololle. Valtioiden rajat ovat luonnon näkökulmasta keinotekoisia. Jos hyönteinen, lintu tai kasvi ylittää rajan, löytää suotuisat olosuhteet elää ja asettuu taloksi, on tämä joissain tapauksissa ihmisen mielestä vieras- tai tulokaslaji ja kotipaikka väärin valittu. Vimmainen viha jota vieraslajit kohtaavat, on mielestäni kummallista ja kiehtovaa. Näen tässä monimutkaisen, -tahoisen ja -suuntaisen uhan. On hyönteinen, joka uhkaa toista lajia, joka on ihmisen määrittelemänä arvokkaampi kuin toinen. On hyönteinen, joka uhkaa ihmisen tärkeänä pitämiä asioita kuten esimerkiksi puutavaraa tai viljelyskasveja. On ihminen, joka uhkaa tätä vieraan lajin edustajaa, jolla on väärä ruokavalio ja josta on päästävä eroon.

Uhanalaisiksi määritellyt lajit ovat vaarassa tuhoutua toisen lajin takia – pääasiassa lajin nimeltä *Homo sapiens* – joka tietenkin on huolestuttavaa. Myös vieraslajit ovat uhan alla koska ihminen on määritellyt ne tuhoaviksi, joko itseensä tai toiseen ”parempaan” lajiin kohdistuvana uhkana ja ne on eliminointava tiettyjen valtiollisten rajojen sisäpuolella. Vieraslajit on määritelty sellaisiksi, joiden elämä on vähemmän arvokasta kuin joidenkin toisten. Ne eivät ole hyväksytyjä. Tässä ajatuksessa on jotain itselleni kestävämpää ja yhtäaikaan inspiroivaa. Tästä syystä haluan antaa vieraslajille näkökulman.

”Jos se olisi perinteinen kahtiajako, hyvän ja pahan taistelu?” – ote luonnoskirjasta.

Vieraslaji on laji, joka uhkaa myös jotain ihmisen näkökulmasta alkuperäistä ja korvaamatonta. Tämä ajatus on kaunis ja ymmärrettävä, inhimillinen. Mistä alkuperäisyydestä ja ajankohdasta tämä alkuperäisyys mitataan? Miksi joitain lajeja vaalitaan ja suojellaan ja jotkut ovat vihan kohteena? On myös lajeja, jotka otetaan ilolla vastaan vaikka ne eivät ole ”alkuperäisiä” ja myös lajeja, jotka ovat yhtä tuhoavia kuin vieraslajeiksi määritellyt, mutta ne ovat silti hyväksyttyjä. Tämä ihmisen ristiriitainen ja omaan etuun perustuva ajattelu on mielestäni keinotekoisia ja absurdia.

Ihmisen suojelunhalu ei ole subjektiivista. Se kohdistuu helpoimmin ”söpöihin” eläimiin. Yhdysvaltalaisen George Mason -yliopiston tutkijan Chris Parsonin tekemän tutkimuksen mukaan jopa eläinlajin nimi vaikuttaa sen mahdollisuuteen päästä suojelun kohteeksi. Korkeammalle suojeluasteelle päätyi, jos oli nimeltään esimerkiksi ”pörrökuonosaukko” tai ”sademetsäsaukko”. Vähemmän viehättävät ”teräväkynsisaukko” tai ”käärmesaukko” jäivät suojelunhalussa hännille. Osa lajien nimistä oli täysin keksittyjä, osa oikeita lajeja. Kohderyhmällä ei ollut ennalta tietoa saukkojen uhanalaisuudesta, arvojärjestys syntyi nimien perusteella. (Parson 2014.)

Ihmisellä on taipumus nähdä eri eläinlajit sitä hyväksytympinä ja arvostetumpina mitä enemmän ne muistuttavat ihmistä. Joko niissä on ulkoinen tuttuus tai ne ovat kognitiivisilta tai muilta taidoiltaan lähempänä ihmislajia tai ne kantavat ihmisen arvostamia ominaisuuksia. Tähän arvostetuimpien eläinlajien joukkoon, niin sanottuun karismaattiseen megafaunaan, kuuluvat muun muassa leijonat, tiikerit, miekkavalat, simpanssit ja norsut (Haapoja 2021, 117). Inhimillisiksi katsotut ominaisuudet eläimissä ovat arvostettuja, siksi esimerkiksi hyönteiset ja niiden ”sielun maisema” ei ole useinkaan ihmisen kiinnostuksen tai hyväksynnän kohteena toisin kuin esimerkiksi söpöt apinat tai fiksut delfiinit. Eläinlajit ovat ihmisen määrittelyn ja hyväksynnän alaisina, ihmisen katse on määräävä. Ihmisen katse on vallan väline kaikkia toisena pitämiään kohtaan.

5. Kovakuoriaiset

Kovakuoriaiset (Coleoptera) ovat maailmanlaajuisesti suurin hyönteislahko. Niiden latinalankielinen nimitys tarkoittaa kuorisiipistä, joka kuvaa niiden koviksi peitinsiiviksi muuttuneita etusiipiä. Myös suuosien rakenne on lajityypillinen ominaisuus, kovakuoriaisten leuat ovat hyvin voimakkaat. Niiden tuntomerkkeihin kuuluvat monijaokkeiset tuntosarvet sekä verkkosilmät. Tuntosarvienv pituus ja laajuus vaihtelee eri kovakuoriaisheimoilla liittyen niiden erilaisiin tarpeisiin esimerkiksi jotkut heimot tarvitsevat hyvää hajuaistia ravinnon löytämiseen. (Sandhäll & Lindroth 1976, 6–7.)

Kovakuoriaisia on maailman kaikista eläinlajeista yli kolmannes ja eri kovakuoriaislajeja on kuvattu olevan 360 000 (Footit & Adler 2009, Malmberg ym. 2019, 391 mukaan). Todellinen lajimäärä on todennäköisesti huomattavasti suurempi, puhutaan jopa miljoonista lajeista. Suomessa kovakuoriaislajeja tunnettiin vuoden 2017 loppuun mennessä 3 813, joka on noin 1 % koko maailman tunnetuista kovakuoriaislajeista. Uusia lajeja löydetään ja niitä joudutaan myös poistamaan lajiluettelosta, joten todellinen lajimäärä on jatkuvassa muutoksessa. Suomessa lajisto ja lajien elintavat tunnetaan kohtuullisen lajimäärän takia poikkeuksellisen hyvin suhteessa koko maailman mittakaavaan. (Hyvärinen ym. 2019, 391.)

Kovakuoriaislajeja on lähes kaikkialla maailmassa mutta eri elinympäristöt poikkeavat lajistoltaan toisistaan. Kovakuoriaiset ovat elintavoiltaan hyvin erikoistuneita, ne voivat käyttää ravinnokseen esimerkiksi vain yhtä tiettyä kasvilajia. Toisaalta kovakuoriaiset voivat olla myös petoja, sienensyöjiä ja loisia. Ne elävät vedessä, maaperässä, karikkeessa, ruohovartisilla kasveilla ja lahoppuilla. Niillä on suuri merkitys ekosysteemin ja ravintoverkon toiminnassa. Suomessa elävistä 3 813 kovakuoriaislajista on pystytty arvioimaan niiden uhanalaisuus 3 519 lajin kohdalla. (Hyvärinen ym. 2019, 392.)

”Se tuomitaan sen safkojen takia. Periaatteessa.” – ote luonnoskirjasta.

Ihmisen ja kovakuoriaisten suhde ei ole ongelmaton. Ihmisen näkökulmasta kovakuoriaisten käyttäytyminen on pääosin negatiivista ja niiden ”hyödyllisyys” ihmiselle on harvinaista. Kovakuoriaiset eivät ole ihmiselle suoranainen uhka, ne eivät esimerkiksi ime verta ihmisistä tai kotieläimistä tai levitä tauteja. Kovakuoriaisten ongelmallisuus piilee niiden ruokavaliossa, joka ei ole ihmisen näkökulmasta sallittu. Ne uhkaavat ihmisen kallisarvoista omaisuutta, metsiä, viljelysmaita ja rakennuksia. Ihmisen toiminnoista kovakuoriaiset kärsivät eniten elinympäristöjen muutoksista kuten metsien hakkuista ja kosteikkojen säännöstelytoimista. (Sandhäll & Lindroth 1976, 25, 33).

5.1. Uhanalaiset (hyvikset)

Kiinnostuksen kohteenani olevat eliölajit, ötökät on määritelty seuraavanlaisesti:

- 1) ne ovat hyönteisiä
- 2) ne kuuluvat kovakuoriaisten lahkoon
- 3) osa niistä kuuluu myös sarvijäärien heimoon

Jotkut niistä ovat erittäin uhanalaisia ja joku haitallinen vieraslaji. Ne elävät metsissä ja puiden rungoilla ja niiden ravinto koostuu pääasiassa puusta sen eri muodoissa esimerkiksi lehdistä ja rungon nilasta. Joillakin uhanalaisilla lajeilla on hyvin samankaltaiset elintavat kuin pelätyllä ja vihatulla kanssalajillaan aasianrunkojäärällä, joka on määritelty vieraslajiksi. Väärin syövä, kaukaa idästä saapunut muukalainen ei ole toivottu lisä tähän joukkoon.

Sarvijäärät (*Cerambycidae*) ovat kovakuoriaisheimo jonka selkein tuntomerkki on pitkät tuntosarvet, joillain lajeilla ne ovat jopa pidemmät kuin ruumis. Sarvijäärien elintavat eivät ole ihmisen näkökulmasta arvostettuja. Niiden ruokavalio koostuu puusta ja puutavarasta. Ne ovat tuholaisia, jotka terrorisoivat muun muassa puutalojen asukkaita. Sarvijäärien leuat ovat vahvat ja niitä tarvitaan toukkavaiheesta aikuisuuteen asti. (Sandhäll & Lindroth 1976, 72–73.)

Aarnikätkä (*Bothrioderes contractus*) on yksi Suomen uhanalaisimpia kovakuoriaislajeja, joka elää yleensä kuolleiden mäntyjen kaarnan alla mutta joskus myös kuusissa, koivuissa ja haavoissa. Ikimetsissä viihtyvä aarnikätkä tunnetaan Suomessa enää vain muutamassa paikassa. Korpikolva (*Pytho kolwensis*) on erittäin uhanalaiseksi määritelty kovakuoriainen, joka on korpien ja ikimetsien asukas. Se viihtyy erityisesti pitkään kuloilta säästyneissä metsissä. Toukkavaiheessa se elää suurten, kaatuneiden kuusien kaarnan alla ja syö muilta tuoretta nilaa syövilta lajeilta jäljelle jäänyttä nilaa. (Heliövaara 2001, 5, 13). Aasianrunkojäärän, aarnikätkän ja korpikolvan (kuva 4) ruokavaliolla ja elintavoilla ei ole merkittävää eroa, silti yksi niistä on vihattu, pelätty ja vieraaksi määritelty. Ihmisen mukanaan tuoma, näkökulmasta riippuen joko objekti tai subjekti. Nämä toiset on määritelty uhanalaisiksi, koska ihminen riistää niiltä niiden luontaisen elinympäristön tehometsätalouden nimissä.



4. Korpikolva (*Pytho kolwensis*)



Asiarunkojääri (*Anoplophora gladripennis*)



Aarnikätkä (*Bothrideres bipunctatus*)

Runkohaapsanen (*Saperda carcharias*) on ulkomuodoltaan vaikuttavan näköinen jäärä. (Kuva 5.) Sen peitinsiipien ulkopinta on karvapeitteinen ja leopardin turkkia muistuttava, väriltään se on kellanruskea tai kellanharmaa. Runkohaapsanen ei ole uhanalainen mutta



5. Runkohaapsanen (*Saperda carcharias*)

se on hyväksytty kuuluvaksi Suomen luontoon vaikka onkin merkittävä haavan tuholainen. Sen elintavat ja ruokavalio ovat hyvin samankaltaiset kuin aasianrunkojäärällä. (Ötökkätieto.) Silti sen olemassaolo on hyväksytty.

Hyönteiset hivuttautuivat vähän salakavasti taiteelliseen työskentelyyni. Aluksi kiinnostus oli esteettistä. Niiden ulkomuoto on inspiroiva, esimerkiksi juuri runkohaapsanen on mielestäni aivan uskomattoman kiehtovan näköinen olio klassisen trendikkäässä leoparditurkissaan raidallisten sarviensa kera. Hyönteisiä on kaiken muotoisia, kokoisia ja näköisiä, niiden väriskaala ja pintakuviointi voivat olla häkellyttävän monivivahteisia. Perehdyttyäni niiden elintapoihin ja määrittelyihin, kiinnostukseni vasta heräsiikin toden teolla. Ne eivät kiehtoneet pelkästään visuaalisena elementtinä, vaan niiden mukana aukesi kokonainen metaforien maailma. Kovakuoriaiset valikoituvat luuppini alle sattuman varaisesti aasianrunkojäärän johdattamana. Ihmisen siihen kohdistama viha ja pelko herättivät mielenkiintoni.

”Pahiksen naama näyttää Darth Waderin naamalta. Hyvä!” – ote luonnoskirjasta.

5.2. Alkuperäinen laji

Mistä alkuperäisyys mitataan? Kuka on tullut oikeaan aikaan rajojemme sisäpuolelle ja missä historiallisessa kohdassa se tapahtui? Entä olivatko valtioiden rajat silloin samat kuin nyt?

Alkuperäinen laji on laji, joka on asettunut asuinsijoilleen ilman ihmisen vaikutusta. Ne löysivät paikkansa ehkä jo ennen ihmisen saapumista. Nämä lajit saivat elellä rauhassa ilman määrittelyjä ja taksonomioita, tietämättä olevansa lajeja. Alkuperäisyydessä on jotain hohdokasta, sen ympärillä leijuu arvostuksen ja ihailun sekainen gloria. Alkuperäisyydellä saa hyväksynnän helpommin.

5.3. Vieraslaji ja tulokaslaji

Evoluution historiassa tapahtui ihmisen näkökulmasta merkittävä käänne, kun maanviljelys alkoi ja ihminen sai viljakasvit ruokavalioonsa. Entäpä kasvin näkökulmasta? Jospa tämä mullistava tapahtuma olikin näiden koppisiemenisten nerokas suunnitelma valjastaa näppärä, raivaamiseen ja siirtämiseen sopiva eliölaji = Homo sapiens omaan käyttöönsä. Eliö- ja kasvilajeilla on sisäänrakennettu tarve lisääntyä kaikin keinoin ja tähän tarpeeseen ihmi-

sen panos oli maanviljelyksen alkamisessa niiden etu. Ihmisen näkökulmasta jako aktiivisiin objekteihin ja passiivisiin subjekteihin kääntyy päinvastoin ja ylösalaisin. Koevoluutio on kahden kauppa, jossa osapuolet toimivat näennäisesti itsekkäistä vaikuttimista mutta lopputuloksena vaihtavatkin palveluksia, jolloin molemmat hyötyvät – subjekti on myös objekti ja päinvastoin. (Pollan 2002, 7.) Tämä Pollanin havainto on riemastuttava. Jospa epäaktiivisina pidetyt kasvit olisivatkin luomakunnan kruunua nerokkaampia valjastaessaan tämän orjakseen, joka mahdollistaa kasvisubjektille paremmat ja laajemmat elinolosuhteet.

Mutta miksi tätä prosessia ei sitten kutsuta nykyihmisen näkökulmasta vieraslajin leviämiseksi? Eikö yhtä lailla vehnä valtaa alaa ja elinympäristöä herkemmltä ja alkuperäisemmiltä lajeilta? Johtuisikohan siitä, että se on ihmistä hyödyttävää, koska se helpottaa ravinnon hankkimista?

Vieraslajit ovat uhka alkuperäisille lajeille, koska ne kilpailevat samasta elintilasta ja ravinnosta, lisäksi vieraslajit voivat levittää tauteja ja loisia. Aina vieraslajit eivät juurru uuteen elinympäristöönsä ja tällöin ne katsotaan vaarattomiksi. Jos ne juurtuvat ja alkavat elää uudessa paikassaan, niitä kutsutaan haitallisiksi vieraslajeiksi. Vieraslajin ja tulokaslajin sekä uustulokaslajin määritelmät ovat osittain päällekkäisiä. Ihminen on kehittänyt eri eliölajeille monimutkaisen arvojärjestelmän perustuen niiden maahantuloaikaan ja -tapaan. Kasvi- ja eläinmaailmassa on olemassa on myös muinaistulokkaiksi, uustulokkaiksi, apofyytteiksi, agriofyyteiksi, harhailijoiksi sekä viljelykarkulaisiksi määriteltyjä lajeja. (Tulokas- ja vieraslajit 2022/23.)

”Vieraan silmät, vieraan katse. Onhan se varmaan pelottavaa”. – ote luonnoskirjasta.

5.4. Vieraslaji, Aasianrunkojäärä (*Anoplophora gladripennis*) (pahis)

Työskentelyni jäärien kanssa alkoi ihmettelystä kun törmäsin sanomalehtiartikkeliin vieraslajista nimeltä aasianrunkojäärä (*Anoplophora Gladripennis*). (Kuva 6.) Artikkelissa tästä kaukaa tulleesta kovakuoriaisesta maalattiin kuva pelottavana tuhoeläimenä, jonka havainnoista pitää välittömästi ilmoittaa viranomaisille. Uteliaisuuteni heräsi: mikä on näin vaarallinen ja uhkaava eläin?



6. Aasianrunkojäärä (*Anoplophora Gladripennis*).

Aasianrunkojäärä on kooltaan 2,5–3,5 cm pitkä, pohjaväritään kiiltävän musta, valkopilkullinen kovakuoriainen. Sen raidalliset tuntosarvet ovat ruumista pidemmät. Se elää lehtipuiden pinnalla. (Vieraslajit 2020.) Aasianrunkojäärä on määritelty karanteenituhoojaksi eli kasvinterveylainsäädännössä sisältyväksi kasvintuhoojaksi, joiden olemassaolo on kielletty kasvintuotannossa, kaupallisessa tarkoituksessa sekä luonnossa (Ruokavirasto).

Aasianrunkojäärän vierautta korostetaan jopa sen suomenkielisessä nimessä, jossa mainitaan sen alkuperäinen asuinpaikka. On selvää, että tämä suurikokoinen, mustavalkoinen, graafisesti tyylikäs jäärä ei ole suomalaisen floraan ja faunaan tervetullut ötökkä. Tästä

kaukomaiden kovakuoriaisesta varoiteltiin suurena uhkana, joka tulee ja tuhoaa Suomen lehtipuut ja vie alkuperäisiltä kovakuoriaisilta elintilan ja ravinnon.

Toisin sanoen, aasianrunkojäärä tuli väärästä kulttuurista, otti liikaa valtaa ja söi väärää ravintoa. Klassista, röyhkeän piittaamatonta pahiskäytöstä. Jäärästä luotu vierauden vai-
kutelma on pelottava.

*”Aasianrunkojäärän toukalla on kiinnostavan muotoinen merkki niskassa. Onko toukilla
niskaa?” – ote luonnoskirjasta.*

6. Vieraan katse, näkökulma ja matkasuunnitelma

Kuva vihatusta ja pelätystä aasianrunkojäärästä ei lähtenyt mielestäni, sen sijaan mieliku-
vitukseni lähti laukkaamaan. Entä jos asia olisikin toisin päin? Entä jos se toimiikin niin kuin
ne koppisiemeniset kasvit (vehnä), jotka satoja vuosia aiemmin valjastivat ihmisen kuriirik-
seen? Entä jos aasianrunkojäärä ei olekaan vieraslaji, vaan se onkin tehnyt saman tempun?
Keksinyt käyttää ihmistä apurinaan kulkeakseen kaukaisiin kohteisiin, joihin ei muuten
pääsisi. Tätä prosessia ihminen kutsuu vieraslajien leviämiseksi mutta kovakuoriaisen näkö-
kulmasta tilanne voi olla toinen.

Yritän asettua tämän kovakuoriaisen asemaan, mutta teen sen siitä ainoasta näkökulmas-
ta josta voin – ihmisen. Olen toki tietoinen tämän paradoksin olemassaolosta. On myös
riskialtista ja kyseenalaista (jostain näkökulmasta) antaa tuhoavalle vieraslajille mahdolli-
suus määrittelyyn mutta syystä tai toisesta, en kokenut ensisijaisesti uhkaa tämän kovakuo-
riaisen suunnalta, vaan näin pilkullisen pikkuotuksen julkean nerokkaan idean taakse.

Jäärän matka

*Kaukaisilla Aasian mailla asuessaan eräs utelias aasianrunkojäärä ystävineen tähysi laajemmalle ja suuntasi katseensa kaukomaille, Eurooppaan. Ne halusivat laajentaa elinpiiriään ja tutustua uusiin kulttuureihin ja niiden kulinaarisiin makuihin. Mietties-
sään matkareittiä ja sen hankaluuksia, ne tulivat keksineeksi tavan jolla päästä maailman toiselle puolelle. Siihen tarvittiin jonkin suuremman eliölajin edustaja koneineen ja valtamerialuksineen. Niinpä pikkuiset ötökät valjastivat vaaleanpunaisen jättiläisen (Homo sapiens) kuriirikseen, tai tarkemmin ilmaistuna tämän lajin valmistaman kuljetuslaatikon, jonne kapusivat. Ne löysivät laatikosta itselleen sopivan kulmauksen, jossa oli matkaevästäkin riittävästi pitkän valtamerimatkan ajaksi. Laatikko pakattiin monien muiden laatikoiden kanssa metalliseen merikonttiin joita kasattiin kymmenittäin ellei sadoittain valtavan rahtilaivan kannelle. Ja matka alkoi.*

Tätä prosessia ihminen kutsuu vieraslajien siirtymiseksi, jäärän näkökulmasta se on uusi elinpiiriä laajentava mahdollisuus tutustua uusiin kulttuureihin ja näiden gastronomisiin elämyksiin. Katse on metafora näkökulmalle ja katseen suunta määrittää subjektiuden. Näin ajateltuna katseen suunta on toinen ja objektista tulee subjekti.

Saapuessaan vihdoinkin maihin rahtilaivan mukana merikontin uumenissa puisessa pakkauslaatikossaan, jossa todennäköisesti kuljetettiin jotain edullista viihdykettä tai kivitavaraa ihmisen tarpeisiin, eksoottiset vieraat kipittivät laatikostaan vapauteen ja pääsivät maan kamaralle uuteen maanosaan. Niiden suunnitelma oli onnistunut.

Mutta nyt niillä oli nälkä, ne halusivat maistaa uuden maailman puuta. Löydettyään vihdoinkin sopivan eksoottisen buffetin Eurooppalaisesta haapa-nimisestä lehtipuusta ne alkoivat ahnaasti ruokailla. Havaittuaan puun turvalliseksi myös lisääntymiseen, ne munivat puun runkoon. Pulskat toukat alkoivat kasvaa puun suojissa ja koteloituivat, kasvettuaan riittävästi ne kuoriutuivat ja putkahtivat ulos aikuisina aasianrunkojäärinä puunrunkoon tekemästään reiästä.

Uusi kovakuoriaislaji oli saatu suomalaisten tovereiden seuraksi. Naapuripuusta se oli löytänyt suotuisat olosuhteet ja alkanut elää. Sitä se ei tiennyt, ettei se ollut sallittua. Se ei tiennyt, ettei ole tervetullut. Ei se myöskään tiennyt olevansa etsintäkuulutettu. Eikä varsinkaan, että oli se oli nimetty haitalliseksi vieraslajiksi.

Aasianrunkojäärä ja esimerkiksi erittäin uhanalaiset aarnikätkä (*Bothideres contractus*) ja korpikolva (*Pytho kolwensis*) sekä jotkut tukkijäärät näyttävät amatöörin, biologiaan ei-niin-perehtyneen posthumanistisesti ajattelevan taiteilijan silmissä hyvin samankaltaisilta. Ne ovat hyönteisiä, kovakuoriaisia ja osa niistä myös jääriä. Niiden kehitysvaiheet ovat samankaltaiset toukkavaiheesta, koteloitumisen kautta aikuisuuteen. Niillä on kuusi jalkaa, pitkät sarvet, ne näyttävät rintakorumaisten kauniilta, ne viihtyvät metsissä ja puiden rungoilla, niiden ruokavalio on suurpiirteisesti ajateltuna sama: ne syövät puuta. Erotuksena niillä on se, että yksi näistä tulee väärästä kulttuurista ja syö ihmisen näkökulmasta väärää puuta. Toiset ovat siksi hyväksytyjä lajeja ja yksi on vihattu haitalliseksi määritelty vieraslaji.

7. Taiteellinen opinnäytetyö: Uhan alla -näyttelysuunnitelma

Taiteellinen opinnäytetyösuunnitelmani pohjaidea on uhatun kovakuoriaisen katse. Suunnitelmani on tehdä tämän aiheen inspiroimana tekstiiliveistoksia (kuva 7) ja koostaa niistä näyttely. Teen näyttelyyn ainakin neljä pehmeää kolmiulotteista, ihmisen mittakaavaan sopivaa, kovakuoriaisista inspiraationsa saanutta päällepuettavaa tekstiiliveistosta. Olen jonkin aikaa pohtinut päällepuettavien veistosten tekemistä, olen halunnut tehdä jotain pehmeää, johon upota sisään. Päädyin tässä prosessissa kokeilemaan sellaisia.



7. Hyvis & Pahis -luonnoksia.

Kovakuoriaiset ovat inspiroineet minua aiemmin muihin tekotapoihin, kuten esimerkiksi digitaalisiin piirroksiin. Opinnäytetyössäni halusin kokeilla jotain isompaa, pehmeämpää ja kolmiulotteisempaa erilaisilla käsityötekniikoilla toteutettuna. Opinnäytetyötä varten suunnittelemani teokset ovat eräänlaisia vaatteiden ja taideteoksen yhdistelmiä ja niiden muoto noudattaa löyhästi hyönteisen kasvojen muotoa. Työvaiheessa niiden teemat ovat Hyvis (uhanalainen laji), Pahis (vieraslaji), Katse (hyönteisen) ja Metamorfoosi I. Valitsemani värimaailma korostaa uhanalaisiin lajeihin ja vieraslajeihin kohdistuvaa kaksijakoista suhtautumista. Hyvyyttä edustava uhanalainen laji on väreiltään heleä, kirkas ja jopa neonvärinen. Vieraslaji on uhkaavan tummanpuhuva, eri paksuisista ja materiaaaliltaan vaihtelevista mustista langoista koostuva ja pintastruktuuriltaan erilaisista osioista rakentuva. Kovakuoriaisen takaisin katsovat kasvot ovat näiden teosten idea. Tuftattua ja ryijyteknikkaa yhdistävä Katse koostuu eri värisistä ja kokoisista silmistä. Se korostaa symbolisesti käännteistä katsetta, kovakuoriaisen suunnalta tulevaa herkeämätöntä tuijotusta. Metamorfoosi I on aasianrunkojäärän pulskasta toukasta inspiroitunut pehmeistä (vaahtomuovi tms.) pötkylöistä koostuva vapaamuotoinen veistos

Tekniikkana teoksissa on muun muassa ryijyteknikka, kirjonta, tuftaus (sekä käsin että koneella), mahdollisesti parsinta sekä muunlaiset itsekehittelemäni käsityötä läheltä hipovat menetelmät. (Kuva 8.) Avajaisissa teokset puetaan oikeiden ihmisten päälle (kuva 9), jotka



8. Materiaaliluonnoksia



9. Hyvis, Pahis, Toukka&Katse -tekstiliveistosluonnoksia

liikkuvat näyttelytilassa avajaisten ajan performanssin kaltaisesti. Muun ajan ne ripustetaan galleriatilassa katosta ilmaan roikkumaan. Kovakuoriaisen katse on avajaisissa läsnä, lähellä ja liikkeessä. Kuvitellun katseen kohteena oleminen voi olla epämieluisa kokemus.

8. Pöätelmä

Ajautuessani syvemmälle ja eteenpäin opinnäytetyöprosessissani, tajusin kuinka selventävää ja helpottavaa se on omalle työskentelylleni ollut. Pohdiskeluni saivat oikeutuksen ja henkisen kodin. En olekaan yksin omalaatuisina pitämieni ajatusten kanssa, vaan on hyväksyttyä nähdä vakiintuneina pidettyjen asioiden toiselle puolelle ja kyseenalaistaa niitä. Työstää näitä häiritseviä, mielikuvitusta ruokkivia ja inspiroivia ajatuksia ja muovailia niitä itseä kiinnostavaan visuaaliseen muotoon.

Koska posthumanistisessa ajattelussa on vahvasti mukana tila luovuudelle ja muutokselle sai se aikaan vapauden tunteen ja vei taiteellista työskentelyäni eteenpäin. Koen myös yllättäen olevani ajan hengessä. Vastaavanlaisten aiheiden ja kysymysten parissa painiskelevat monet muutkin nykytaiteilijat, kirjailijat, teatterintekijät ja tutkijat. Teemassa vaikuttaa olevan tämän hetken zeitgeist. Pyrkimykseni ei ollut päätyä tyhjentyviin vastauksiin tai selkeään lopputulokseen, vaan tarkoitukseni oli pikemminkin setviä mielessäni vellovaa sekavaa vyyhtiä ihmisen ja luonnon suhteesta, valta-asetelmista, hierarkkisesta katseesta ja ihmisen lokerointitarpeesta. Tässä olen edennyt, vyyhti on hitusen selkeämpi, katse kirkkaampi ja polku helpompikulkuinen.

On sanomattakin selvää, että ymmärrän ihmisen suojelunhalun heikompia ja hauraampia kohtaan. Ymmärrän luonnon monimuotoisuuden säilyttämisen arvokkuuden ja harvinaisten lajien suojelemisen, tämän kaiken puolella olen tietenkin vahvasti itsekini. Ajattelen kuitenkin, että näkökulman muuttaminen ja katseen suunnan kyseenalaistaminen taiteen keinoin on tarpeellista ja virkistävää. Halusin kääntää katseen eläimen, erityisesti hyönteisen, suuntaan ja suunnasta.

Paradoksaalisesti edustan itse sitä samaa lajia, jonka toimia kritisoin ja ihmettelen. Sorron mekanismien paljastaminen, yritys tehdä valta-asetelmia näkyväksi ja purkaa niitä sekä tasa-arvoisuuden lisääminen eivät voi kuitenkaan olla haitallisia. Mahdollisuus vilkaista maailmaa pikkuruisen kovakuoriaisen silmin helpottaa itseäni paikantamaan sijaintiani tällä pallolla.

Ihmisen ja eläimen erottaa toisistaan tietoisuus itsestään, ihminen on metakognitiivinen olento. Eläimillä sen sijaan on täydellisen läsnäolon taito, koska niillä on jäljellä kyky vapautua metakognitiosta. Erottavatko villieläimet edes itsensä luonnosta? (Kaihovaara 2022, 41.) Ihmiselläkin on mahdollisuus irtautua metakognitiosta esimerkiksi luovan työn mahdollistamassa flow-tilassa. ”Ihminen on onnellisimmillaan silloin, kun hän ei ole tietoinen itsestään” (Kaihovaara 2022, 41). Näistä tiloista jää jäljelle autuus. Tietoisuus koetaan mahdollisuudeksi mutta entäpä jos tämä irrallisuus, jota eläimellä ei ole, onkin ihmiselle este? Jospa eläin onkin se, mitä ihmiseltä puuttuu? (Kaihovaara 2022, 41). Tämä autuuden kokemus kuulostaa mielestäni tavoittelemisen arvoiselta.

Luonto voittaa lopulta, mikä on yhtäkaa karmaiseva ja lohdullinen ajatus. Lohdullinen siksi, että edes jonkin asian pysyvyyteen voi luottaa: miljardivuotiset graniittikalliot, satavuotiset puut ja alapuolellamme risteilevä, kaikkialla jalkojemme alla leviävä sienten ihmeellinen ja uskomattomiin asioihin pystyvä rihmasto, pikkuruiset hyönteiset, jotka ovat kykeneväisempiä ja voimakkaampia kuin ihminen koneineen ja kasvit, jotka keksivät kuinka auringonvalosta saa ruokaa. Tähän jatkoksi voi ehkäpä myös lisätä kovakuoriaisen, joka keksi kuinka päästä toiselta puolelta maailmaa merten yli uudelle mantereelle. Tämän kaiken äärellä ihminen on kuin hyönteisen pikkiriikkinen uloste. Sen hyönteisen, jonka hän haluaa eliminoida sen väärin ruokailutottumusten takia.

Työskentelyni hyönteisten kanssa on vasta alussa. Toivon, että niiden johdattelema polku on antoisa ja merkityksiä luova. Tavoitteenani on myös löytää itsessäni se eläin, joka vapauttaa metakognitiosta. Ihmettelyni ihmisyyden ihmeellisyyksien äärellä jatkuu – autuuden tilaa tavoitellen.

Lähteet

Haapoja, Terike 2021. Kohti ”eläimen” jälkeistä aikaa. Teoksessa Johansson, Hanna & Seppä, Anita (toim.) Taiteen kanssa maailman äärellä – Kirjoituksia ihmiskeskeisestä ajattelusta ja ilmastomuutoksesta. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Parvs.

Heliövaara, Kari 2001. Metsiemme kovakuoriaisia. Viitattu 3.10.2023. <https://www.upmmetsa.fi/siteassets/yhteiset/pdf/opasvihkoset/metsiemme-kovakuoriaisia-opasvihko.pdf>

Hunnicut Gwenn 2020. Gender violence in ecofeminist perspective. New York: Routledge.

Hyvärinen, E.; Juslén, A., Kemppainen, E.; Uddström, A. & Liukko, U.-M. (toim.) 2019. Suomen lajien uhanalaisuus – Punainen kirja 2019. Helsinki: Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus.

Kaihovaara, Riikka 2022. Vieras eläin – ja muita uusia luontokappaleita. Jyväskylä: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Lummaa, Karoliina & Rojola, Lea. 2014. Posthumanismi. Turku: Eetos.

Malmberg S.; Mannerkoski I.; Martikainen P.; Clayhills T.; Helve E.; Hyvärinen E.; Karjalainen S.; Mattila J.; Muona J. & Rassi P. 2019. Kovakuoriaiset. Julk.: Hyvärinen, E.; Juslén, A., Kemppainen, E.; Uddström, A. & Liukko, U.-M. (toim.) 2019. Suomen lajien uhanalaisuus – Punainen kirja 2019. Helsinki: Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus.

Parson, Chris 2014. Uhanalaisille eläimille tulisi antaa söpöt nimet. Helsingin sanomat 10.10.2014. Viitattu 24.10.2023. <https://www.hs.fi/kuukausiliite/art-2000002768351.html>

Pollan, Michael 2002. Halun kasvioppi - maailma kasvin näkökulmasta. Helsinki: Green Spot.

Ruokavirasto. Aasianrunkojääri. Viitattu 24.10.2023. <https://www.ruokavirasto.fi/kasvit/kasvitaudit-ja-tuholaiset/kasvintuhoojahaku/karanteenituhoojat/aasianrunkojaari/>

Sandhäll, Åke & Lindroth, Carl H. 1976. Kovakuoriaiset. Porvoo - Helsinki - Juva: WSOY

Singer, Peter 1975, 1990. Oikeutta eläimille. New York: The New York Review of Books.

Strona, Giovanni 2022. Pettävä verkko. Helsingin sanomat 30.4.2022. Viitattu 24.10.2023. <https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000008752535.html>

Vieraslajit 2020. Aasianrunkojääri. Viitattu 24.10.2023. <https://vieraslajit.fi/lajit/MX.253642>

Ympäristö. Tulokas- ja vieraslajit. Julkaistu 24.5.2022 / Päivitetty 17.5.2023. Viitattu 24.10.2023 <https://www.ymparisto.fi/fi/luonto-vesistot-ja-meri/luonnon-monimuotoisuus/lajien-monimuotoisuus/tulokas-ja-vieraslajit>

Ötökkötieto. Runkohaapsanen. Viitattu 24.10.2023. <https://www.otokkatieto.fi/species?id=164>